ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΕΠΟΣ ΕΞ ΑΙΣΩΠΕΙΟΥ ΜΥΘΟΥ

Εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας ἀνήκουν, ὡς γνωστόν, τὰ δύο λαϊκὰ ἔπη, τὸ «*Συναξάριον τοῦ γαδάρου*» καὶ ἡ «*Γαδάρου, λύκου καὶ ἀλουποῦς διήγησις ὡραία*», τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὴν ἔκδοσιν G. Wagner ἐκ στίχων πολιτικῶν 393, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ 540. Ἡ ὑπόθεσις εἰς ἀμφότερα εἶναι ἡ ἰδία, ἀλλὰ τὸ δεύτερον ἔχει πληρεστέραν διασκευήν.

Ὁ μῦθος, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς αὐτά, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, ὡς γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς φιλολόγους. Ἐδῶ θέλομεν ἀσχοληθῆ περὶ ἄλλα τινὰ ζητήματα σχετικὰ πρὸς αὐτόν. Ὁ Κάρολος Κρουμβάχερ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας[1] λέγει: «Τὸ ταξίδιον τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs. Τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται ἐν ταύτῃ, ἀλλ' ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ποιήματι εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον καὶ τοιοῦτον πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων περὶ ζῴων, ὥστε ἡ μυθογραφία, ἧς ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν, ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τοὺς Ἕλληνας». Προφανῶς εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ συμβιβάσῃ κἀνεὶς αὐτὰ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος εἶναι λείψανον τοῦ Reinhart Fuchs τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας, ὅτι τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλ' εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ποίημα εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Καὶ ὅτι ὁπωσδήποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων, ἀλλ' ὅτι τῆς μυθογραφίας ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε.

Καὶ ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὁ Βυζαντινολόγος: «Ὁ χαρακτὴρ εἶναι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀφηγήσεις ὁ αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλλαγάς. Οἱ ὑπαινιγμοὶ περὶ μοναχῶν καὶ ἐκκλησίας εἶναι τόσον συχνοί, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὡραιότερα μέρη τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας. Ὁ σατιρικὸς σκοπὸς ὑποδηλοῦται ἤδη ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου ποιήματος «Συναξάριον», ὅπερ ἐν τῇ πεζῇ διασκευῇ, χάριν ἴσως εὐσεβῶν ἀναγνωστῶν, μετεβλήθη.

---

[1] Μετάφρασις Γεωργίου Σωτηριάδου, ἐν Ἀθήναις 1900, τόμ. 3, 194 - 195.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206

Πρὸς τὰς λοιπὰς τῶν ζῴων ἱστορίας συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ προσαγορεύουσιν ἀλλήλους σύντεκνον καὶ συντέκνισσαν. Ἀλλ' εὑρίσκονται καὶ ἱκαναὶ διαφοραὶ ἀπὸ τῆς συνήθους παραδόσεως. Εἰς τὴν ἐξομολόγησιν δίδεται ἀφορμὴ ἰδιαιτέρα διὰ τοῦ ὀνείρου τῆς ἀλώπεκος. Τὸ ταξίδιον τῶν ζῴων, τὸ ὁποῖον ἐν ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις ὑποτίθεται ὡς διὰ ξηρᾶς γινόμενον, ἐνταῦθα γίνεται κατὰ θάλασσαν, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ναυτικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ δὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς τόπον προσκυνήσεως. Ἰδιάζουσα διαφορὰ προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀλώπηξ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι γένους θηλυκοῦ, ὥστε εἰς τὸν μοναχὸν λύκον ἀντιστοιχεῖ ἐνταῦθα ἡ μοναχὴ ἀλώπηξ. Καὶ ἡ ἱστορία περὶ τῆς γραίας χήρας, ἣν ἡ ἀλώπηξ ἐξαπατᾷ ὡς ὁμοιάζουσα πρὸς γάτον, δὲν ἀπαντᾷ ὡς φαίνεται ἀλλαχοῦ. Γνησίως Ἑλληνικὸν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀλώπηξ καλεῖ ἑαυτὴν μαθήτριαν τοῦ σοφοῦ Λέοντος».

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Κρουμβάχερ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης. Ὅτι ἐκτὸς τῶν στοιχείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὡς Ἑλληνικά, καθὼς τὸ ὄνειρον τῆς ἀλεποῦς περὶ ἐξομολογήσεως, τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον, ἡ μετάβασις εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς τόπον προσκυνήσεως, ἡ ἀπάτη τῆς γραίας ὑπὸ τῆς ἀλεποῦς, ἡ ὁποία προσεποιήθη τὸν γάτον διὰ νὰ τῆς φάγῃ τὴν ὄρνιθα καὶ ἡ διαβεβαίωσίς της, ὅτι ὑπῆρξε μαθήτρια Λέοντος τοῦ σοφοῦ λέγουσα μὲ αὐταρέσκειαν καὶ ὑπερηφάνειαν στίχ. 508: «*τοῦ κὺρ Λέου τοῦ σοφοῦ ἐγώ 'μουνε μαθεύτρα*», καὶ τὸ ἄλλο χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεποῦ προσαγορεύουν ἀλλήλους *σύντεκνον* καὶ *συντέκνισσαν*, εἶναι στοιχεῖα καθαρῶς Ἑλληνικά. Καὶ σήμερον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν διὰ τῆς κλητικῆς προσφωνήσεως *κουμπάρε!* ἀποτείνεταί τις πρὸς οἱονδήποτε πρόσωπον γνωστὸν ἢ ἄγνωστον. Ἂν ἡ λέξις αὐτὴ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλλαγάς, τοῦτο μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὴν Ἑλληνικὴν προέλευσιν.

Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας καμμίαν Δυτικὴν διασκευὴν διὰ νὰ κάμωμεν καλυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν συγκριτικὴν μελέτην. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κρουμβάχερ ἀμφέβαλλε διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς γνώμης του, ὅτι «τὸ ταξίδιον τοῦτο τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs», φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι παραδέχεται καὶ ὁ ἴδιος, ἔστω καὶ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν, ὅτι «τῆς μυθογραφίας ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν», ἀλλ' ὅτι «ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τοὺς Ἕλληνας». Ἡ ἀλήθεια ἀποκαθίσταται, ἂν αὐτὰ διατυπωθοῦν ἀντιθέτως, ὅτι ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἀληθῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε καὶ ὅτι μεγάλως ἐν Ἑλλάδι διαμεμορφωμένος μετεδόθη κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποστῇ καὶ ἀλλοιώσεις.

Ὁ μῦθος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νικολάου Πολίτου, τὴν ὁποίαν κρίνω

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206

ὀρθήν, ἀνήκει εἰς τὸν Αἰσώπειον κύκλον [1]. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἔκδοσιν τοῦ Caroli Halmii ἐν Λειψίᾳ τὸ 1911, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πληρεστέρα. Εἰς αὐτὴν δὲν ἀναφέρεται μὲν τοιοῦτος μῦθος, ἀλλὰ διὰ προσεκτικῆς μελέτης δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ σπέρματα αὐτοῦ εἰς δύο παραλλαγὰς τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 334 μύθου. Κατὰ τὴν μίαν: «*Ὄνος πατήσας σκόλοπα χωλὸς εἱστήκει, λύκον δὲ ἰδὼν ἔφη αὐτῷ, ὦ λύκε, ἰδοὺ ἐκ τοῦ πόνου ἀποθνήσκω καὶ δεῖ με μᾶλλον σοῦ γενέσθαι δεῖπνον ἢ γυπῶν καὶ κοράκων. Χάριν δὲ μίαν αἰτῶ σε, ἐξελεῖν πρῶτον τὸν σκόλοπα ἐκ τοῦ ποδός μου, ὅπως μὴ μετὰ πόνου τεθνήξομαι. Ὁ δὲ λύκος ἄκροις ὀδοῦσι δακὼν τὸν σκόλοπα ἐξεῖλεν. Ὁ ὄνος δὲ λυθεὶς τοῦ πόνου ἐπὶ τὸν λύκον χάσκοντα λακτίσας φεύγει ῥῖνας καὶ μέτωπον καὶ ὀδόντας συνθλάσας. Ὁ δὲ λύκος ἔφη, οἴμοι, δίκαια πάσχω, ὅτι μάγειρος εἶναι μαθὼν τὸ πρῶτον νῦν ἱππίατρος ἠθέλησα γενέσθαι*». Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν παραλλαγήν: «*Ὄνος ἔν τινι λειμῶνι νεμόμενος, ὡς ἐθεάσατο λύκον ἐπ' αὐτὸν ὁρμώμενον, χωλαίνειν προσεποιεῖτο. Τοῦ δὲ προσελθόντος αὐτῷ καὶ τὴν αἰτίαν πυνθανομένου, δι' ἣν χωλαίνει, ἔλεγεν ὡς φραγμὸν διαβαίνων σκόλοπα ἐπάτησε καὶ παρῄνει αὐτῷ πρῶτον ἐξελεῖν τὸν σκόλοπα, εἶθ' οὕτως αὐτὸν καταθοινήσασθαι, ἵνα μὴ ἐσθίων περιπαρῇ. Τοῦ δὲ πεισθέντος καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ ἐπάραντος, ὅλον τε τὸν νοῦν πρὸς τῇ ὁπλῇ ἔχοντος, ὁ ὄνος λὰξ εἰς τὸ στόμα τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ ἐξετίναξε. Καὶ διατεθεὶς κακῶς ἔφη, ἀλλ' ἔγωγε δίκαια πέπονθα. Τί γὰρ τοῦ πατρός με μαγειρικὴν τέχνην διδάξαντος αὐτὸς ἰατρικῆς ἐπελαβόμην;*»

Καὶ τώρα γεννᾶται ἕνα ἄλλο ζήτημα, πόθεν τὸ ὄνομα *Νῖκος* καὶ *Νικήτας*, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν ὄνον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἔπος τὸ προελθὸν ἐκ τοῦ Αἰσωπείου τούτου μύθου; Εἰς τὸ «Συναξάριον» στίχ. 375 - 387 λέγεται:

«*μηδὲ καταφρονήσωσιν ὡς περιφρονημένον...*
«*ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸ ἑξῆς Νῖκον νὰ τὸν λαλοῦσιν*
«*καὶ πλέον γάδαρον αὐτὸν ποσῶς μὴ τὸν εἰποῦσι,*
«*ἀλλὰ Νῖκον ἂς τὸν λαλοῦν, ὅτι ἐνίκησέν μας*
«*τὸν λύκον καὶ τὴν ἀλουποῦ καὶ ἐθανάτωσέ μας...*
«*ὦ γάδαρε, κὺρ γάδαρε, πλέον γάδαρος οὐκ εἶσαι,*
«*Νῖκος ἂς εἶσαι ἀπὸ τοῦ νῦν, Νικήτα νὰ σὲ λέσιν*».

Καὶ εἰς τὴν ἑτέραν παραλλαγὴν στίχ. 533 - 539:

«*χαρὰ σὲ σέ, κὺρ γάδαρε, καὶ μὲ τὴν φρόνησίν σου,*
«*γιατὶ μὲ γνῶσιν ἔφυγες μὲ τὴν προτίμησίν σου,*

---

[1] Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, ἐν Ἀθήναις 1920, τόμ. 1, 188 καὶ 193.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206

«ὦ γάδαρε, κὺρ γάδαρε, γάδαρος πλειὸ δὲν εἶσαι,
«πρέπει σου τοῦτο πόκαμες πάντοτε νὰ παινῆσαι,
«θαρῶ γιὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ γάδαρον δὲν σὲ κράζουν,
«ἀλλ' ὡς τιμιώτερον Νῖκο σὲ ὀνομάζουν,
«τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία».

Ἴσως θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου λαϊκοῦ ποιητοῦ συμπτωματικῶς ἀπεδόθη εἰς τὸν ὄνον τὸ ὄνομα *Νῖκος* καὶ *Νικήτας* εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, καθ' ἣν μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πονηρίαν του ἐβγῆκε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κατὰ τῶν δύο σαρκοβόρων τετραπόδων, τὰ ὁποῖα διενοοῦντο νὰ τὸν κατασπαράξουν καὶ καταφάγουν. «*Τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία*» λέγει ὁ ποιητής. Ἀλλ' ὄχι. Ὁ ὄνος ὠνομάζετο *Νῖκος* ἢ μὲ παραπλήσιον ὄνομα καὶ τότε καὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ποιηθοῦν τὰ δύο αὐτὰ ποιήματα εἰς τὴν δημώδη Βυζαντινὴν γλῶσσαν.

Ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος εἰς τὸν βίον Ἀντωνίου [1] διηγεῖται τὸ ἑξῆς περιστατικόν. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔμελλε νὰ συναφθῇ ἡ ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχία ὁ τοῦ Ἀντωνίου ἀντίπαλος Καῖσαρ Ὀκτάβιος, πρὶν ἐξημερώσῃ καλά, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν σκηνήν του εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐπροχώρησε κύκλῳ πρὸς τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ τυχαίως συνήντησεν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ἐρχόμενον ἰθαγενῆ τινα χωρικὸν μεταβαίνοντα ἴσως εἰς ἀγροτικὴν ἐργασίαν. Ὁ χωρικὸς ᾠδήγει καὶ τὸν ὄνον του. Τότε ὁ Καῖσαρ εἴτε παίζων εἴτε εἰρωνευόμενος τὸν ἠρώτησε: «*τί σοι ὄνομα καὶ τῷ ὄνῳ;*» Κατὰ ποῖον φραστικὸν τρόπον διετύπωσε τὴν ἐρώτησιν ὁ Καῖσαρ δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὅμως τοιαύτη τις περίπου θὰ ἦτο ἡ ἐρώτησις τὸ εἰκάζομεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος κρίνοντες ἀναλόγως τῆς δοθείσης ἀπαντήσεως: «*ἐμοὶ μὲν Εὔτυχος ὄνομα, τῷ δὲ ὄνῳ Νίκων*». Τὴν συγκυρίαν αὐτὴν τοῦ ὀνηλάτου *Εὐτύχου* καὶ τοῦ ὄνου του *Νίκωνος* ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐπικειμένης ναυμαχίας ὁ Καῖσαρ ἐθεώρησε φυσικὰ οἰωνὸν αἴσιον διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν νίκην λέγει ὁ Πλούταρχος: «*τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ὕστερον ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἄνθρωπον*» [2].

Σήμερον συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἑλληνογλώσσου γῆς νὰ ὀνομάζουν τὸν ὄνον μὲ κάποιον ὄνομα. Ἀλλοῦ λέγεται *Νῖκος*, ἥτις ὀνομασία εἶναι μεσαιωνικὴ κληρονομία, ἀλλοῦ *Μέντιος*, ἀλλοῦ ἐπὶ τὸ κωμικώτερον *κὺρ - Μέντιος*, ἀλλοῦ μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μονολεκτικῶς *Κυρμέντιος*,

---

[1] Κεφάλ. LXV, 5.

[2] Διὰ τὸ *Νίκων - Νίκως* ἔγραψε καὶ ὁ P. Kretschmer ἐν Byzantin. Zeitschr., 6, 569 - 570 καὶ ἔπειτα διεξοδικώτερον καὶ ὁ Hesseling, ἔνθ' ἀνωτ. 8, 148 κέξ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206

Κερμέντιος, Κερεμέντιος, Κερμεντής, ἀλλοῦ πιθανῶς ἄλλως. Λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλουτάρχου, πάντως δὲ καὶ παλαιότερα, οἱ ἄνθρωποι ἀπέδιδαν εἰς τὸ ζῷον τὸ ὄνομα *Νίκων*. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο κύριον ὄνομα, ὡς ἔχει ἤδη παρατηρηθῆ ὑπὸ ἄλλων [1], δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὑποκοριστικὸν τῶν πολλῶν ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νῖκος* συνθέτων ὀνομάτων, ὡς *Νικαγόρας, Νίκανδρος, Νικόβουλος, Νικόδημος, Νικοκλῆς, Νικόλαος, Νικόστρατος, Νικόφημος, Νικοφῶν, Νικοχάρης* κτλ., ἢ νὰ θεωρηθῆ προϊὸν αὐτοτελοῦς σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νῖκος* καθὼς καὶ τὸ *Νικίας* καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον. Τὸ δεύτερον θεωρῶ πιθανώτερον, διότι ἦτο πολὺ φυσικώτερον νὰ σχηματισθῆ ἀπευθείας ἀπὸ τὸ *νῖκος* τὸ *Νίκων* παρὰ νὰ προέλθῃ ἐκ συγκοπῆς πολυσυλλάβου συνθέτου ὀνόματος. Ἡ λέξις ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐν χρήσει καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Πλούταρχον αἰῶνας, εἶναι δὲ πασίγνωστος ὁ κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἀκμάσας διάσημος μοναχὸς *Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*. Ὁ μεταπλασμὸς τοῦ τριτοκλίτου *Νίκων* εἰς τὸ δευτερόκλιτον *Νῖκος* δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰ ὅμοια παραδείγματα *ὁ γέρος, ὁ δράκος, ὁ Χάρος* ἀπὸ τὸ *γέρων, δράκων, Χάρων,* ὅπως συμβαίνει καὶ ὁ ἀντίστροφος μεταπλασμός, καθὼς *ὁ διάκων* ἀπὸ τὸ *διάκος* συντετμημένον τύπον τοῦ *διάκονος*.

Καὶ τώρα φυσικὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, διατί ὠνομάσθη ὁ ὄνος *Νίκων*; Ἐ λοιπόν, εἰς τοῦτο δύναται νὰ δοθῆ μία καὶ μόνη ἀπάντησις, ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ εἶναι παλαιοτάτη, πάντως πολὺ ἀρχαιοτέρα τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου. Καὶ τότε οἱ ἄνθρωποι, ὅτε καὶ «*τὰ ζῷα φωνήεντα ἦν*» κατὰ τὴν ἔκφρασιν παλαιοῦ συγγραφέως, διηγοῦντο τὸ κατόρθωμα τοῦ ὄνου νικήσαντος «*λὰξ*» τὸν ἀντίπαλον λύκον ἀπειλοῦντα τὴν ζωήν του, διὸ καὶ τὸν ὠνόμασαν *Νίκωνα*. Ἡ προσηγορία μαρτυρεῖ ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ὁ μῦθος ἤρχισε νὰ πλατύνεται πέραν τῶν στενωτάτων ὁρίων, ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου φέροντας περίπου τὴν μορφὴν ἀποφθεγμάτων. Ἡ εὕρυνσις ἔλαβεν ἔκτασιν μεγαλυτέραν, ἀφότου εὐφυής τις μυθογράφος ἐσκέφθη νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ἀλεποῦ. Οὕτω δὲ ὁ μῦθος προσέλαβε συνθετωτέραν καὶ πολυπλοκωτέραν σύστασιν πάντοτε μὲ νικητὴν τὸν ὄνον, ἕως ὅτου παρουσιάσθη κατὰ τὸν μεσαίωνα ποιητής τις εὐφάνταστος, ὅστις ηὕρυνεν αὐτὸν περισσότερον καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν μορφήν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς προγόνους μας.

Ἡ μετατροπὴ τοῦ πεζοῦ μύθου εἰς ἔμμετρον ἔπος οὐδὲν τὸ παράδοξον ἔχει. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης εὑρισκόμενος εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν ἀνίαν τῆς ἐγκαθείρξεως ἠσχολεῖτο ἐντείνων εἰς στίχους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου.

Ἡ μεγάλη ἐπέκτασις τοῦ ἀρχικοῦ μύθου περὶ ὄνου καὶ λύκου καὶ βρα-

---

[1] P. Kretschmer, ἔνθ' ἀνωτ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206

δύτερον περὶ ὄνου, λύκου καὶ ἀλεποῦς ἦτο φυσικὸν νὰ γίνῃ αἰτία ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ λησμονηθῇ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος Αἴσωπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ μύθου καὶ στοιχεῖα χριστιανικά, διότι ὁ δημιουργὸς ἢ οἱ δημιουργοί του ἦσαν Χριστιανοί. Καὶ ἡ διήγησις αὐτὴ ἡ ἀκραιφνῶς Ἑλληνικὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου καὶ ὑπέστη πιθανῶς προσθήκας καὶ μεταβολάς.

Καὶ ἐδῶ τελευταῖα νομίζω πὼς πρέπει νὰ γίνῃ μία σχετικὴ γλωσσικὴ παρατήρησις. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὸ ἔπος τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Φυλλάδα τοῦ γαδάρου*. Εἰς παλαιὰν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας ἡ φυλλάδα φέρεται μὲ τὸν ἔμμετρον τίτλον «*γαδάρου, λύκου κι ἀλουποῦς διήγησις χαρίης*» [1]. Εἰς τί ὀφείλεται αὐτὸς ὁ παράξενος βαρβαρισμὸς «*διήγησις χαρίης;*» Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα γραμματικῆς ἀμαθείας, ὅτι δηλαδὴ ὁ γράψας ἠγνόει τὸ θηλυκὸν τοῦ *χαρίεις*, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οὗτος παρεσύρθη ἀπὸ τὴν κατάληξιν *-(σ)ις* τοῦ προηγουμένου ὀνόματος καὶ ἀντὶ «*διήγησις χαρίεσσα*» κατὰ γλωσσικὴν συνεκδρομὴν ἔγραψε τὸ βάρβαρον «*διήγησις χαρίης*». Εἰς τοῦτο ψυχολογικῶς συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ ἡ μετρικὴ ἀνάγκη, διότι μὲ τὸ *χαρίεσσα* θὰ ἦτο ὁ στίχος ἄμετρος.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

---

[1] Ν. Πολίτης, ἔνθ' ἀνωτ. 189.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/04/2024 00:09:29 EEST - 3.16.66.206